Höyük, Kasım/November 2026, Sayı/Issue: 18; 115-128

TÜRK TARİH KURUMU

HÖYÜK

DOI: 10.37879/hoyuk.2026.2.115
https://hoyuk.gov.tr
https://dergipark.org.tr/tr/pub/hoyuk

Başvuru tarihi/Submitted: 21.08.2023
Kabul tarihi/Accepted: 09.02.2024

Araştırma Makalesi/Research Article

Antandros'tan Kybele Heykelciği

Gürcan Polat*

Öz

İda Dağı'nın eteklerine kurulmuş bir liman kenti olan Antandros'ta kazı çalışmaları 2001 yılından bu yana sürdürülmektedir. Çalışma alanlarından birisi olan Roma Villası oldukça geniş bir alanı kaplamakta olup üç teras üzerine oturmaktadır. Güneydeki terasta evin sahibine ait olduğu anlaşılan yan yana sıralanmış yedi dükkân yer almaktadır. Bunlardan en doğuda olan diğerlerinin iki katı büyüklükte olup, içerisinde kuzey duvarının yıkılmasından dolayı yoğun moloz ve kireç harç ile karşılaşılmıştır. Devşirme olarak kullanıldığı anlaşılan mimari parçaların yanı sıra bir de mermer heykelcik bu dolgu içerisinden ele geçmiştir. Başı, kolları ve sağ bacağı korunmamış heykelciğin iki yanında ve kucağında aslanlarla tahtta oturan bir Kybele heykelciği olduğu anlaşılmaktadır. Helenistik Dönem'e ait olan bu heykelcik, özellikle Vergilius'un *Aeneis* kitabında vurguladığı Antandros-Meter İdaia ilişkisi ile birlikte daha bir önem kazanmaktadır. Antik kaynak aktarımlarına ilaveten, Antandros kazılarında parçalar hâlinde ele geçen pişmiş toprak Kybele figürinleri, Troia ve Pınarlı Taş'ın yanı sıra Antandros'ta da Meter İdaia kültünün önemli bir yere sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Her ne kadar tam olarak korunmamış olsa da Antandros Meter İdaia tasvirlerinin başında *polos*, üzerinde ise göğüs altından bağlanmış khiton, bacağın üzerini örten ve sol omzu üzerinden sarkan *himation* giyimli olarak tahtta oturduğu anlaşılmaktadır. Öne uzattığı sağ elinde bir *phiale* tutarken, tahtın kolçağı üzerine koyduğu *tympanon*un üzerine sol elini yerleştirmiştir. Tahtın iki yanında birer aslanın yanı sıra, kucağında da yatan bir aslan yavrusu oturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antandros, Kybele, Meter İdaia, Troas, Kült, Heykelcik.

The Cybele Statuette from Antandros

Abstract

Excavations in the port city of Antandros, located at the foothills of Mount Ida, have been ongoing since 2001. One of the excavation areas is the Roman Villa, which sprawls across a significant area and is situated on three terraces. On the southernmost terrace, seven shops are arranged in a row, with the easternmost shop being twice the size of the others. Inside this larger shop, extensive debris and lime mortar were discovered due to the collapse of the northern wall. Among these materials used for fill, a reused marble statuette was also unearthed. The statuette, missing its head, arms, and right leg, depicts a Cybele seated on a throne with lions on either side and in her lap. This indicates the presence of a Cybele cult in Antandros, a cult emphasized in Virgil's Aeneid, adding to the significance of the

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, İzmir/TÜRKİYE, https://ror.org/02eaafc18
gurcan.polat@ege.edu.tr https://orcid.org/0000-0002-8721-2596

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. / This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Atıf/Citation: Polat, Gürcan, "Antandros'tan Kybele Heykelciği", *Höyük* 18, 2026, 115-128.

statuette. In addition to ancient sources, the terracotta Cybele figurines found in fragments in Antandros excavations prove that the cult of Meter Idaia has an important place in Antandros, as well as Troy and Pınarlı Taş. Although not fully preserved, the depiction of Meter Idaia in Antandros primarily includes her seated on a throne, wearing a polos, a chiton fastened under her breasts, and a himation draped over her left shoulder and covering her leg. She holds a phiale in her outstretched right hand, while her left-hand rests on a tympanum placed on the armrest of the throne. Besides two lions flanking the throne a lion cub is also depicted lying in her lap.

Keywords: Antandros, Cybele, Meter Idaia, Troad, Cult, Statuette.

Giriş

Balıkesir ili, Edremit ilçesi, Altınoluk Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Antandros, İda (Kaz) Dağı'nın güney eteklerine konumlanmış bir liman kentidir. Kent, Aiolis'i Troas'a bağlayan antik yolu kontrol eden, İda Dağı'nın uzantısı denize dik olarak uzanan Kaletaşı Tepesi'nin zirve ve batı yamaçlarına konumlanmıştır (Fig. 1). Doğal güzellikleri ve kaynakları ile tanrılara layık olarak nitelendirilen İda Dağı, çok sayıda Yunan mitosuna da ev sahipliği yapmıştır. İda Dağı'nın Antandros için bir diğer önemi de İda Dağı'ndan elde edilen keresteler üzerindeki hakimiyetidir. Strabon, bu kerestelerin Antandros ile Astyra arasındaki Aspaneus isimli bir limandan ihraç edildiği bilgisini verir[1]. Bu özelliği nedeniyle Peloponnesos Savaşları'nda ön plana çıkmıştır[2]. Leaf tarafından 1911 yılında çekilmiş bir fotoğraf, Antandros'un bu özelliğini 20. yüzyılın başlarına kadar sürdürdüğünü kanıtlamaktadır (Fig. 2)[3].

Bu önemli Troas kentinde sistemli kazı çalışmaları farklı sektörlerde 2001 yılında başlamıştır. Çalışılan sektörlerden birisini de Yamaç Ev sektörü oluşturur. Akropolün üzerinde yer aldığı Kaletaşı Tepesi'nin güneybatı yamacına teraslar üzerine konumlanmış olan bir Roma Villası açığa çıkarılmıştır (Fig. 3). Üç teras üzerine yerleştirilmiş olan villanın en üst terasında 32,90 m uzunluğunda bir *portiko*nun kuzey bölümüne yan yana sıralanmış altı ana mekân, *latrina* ve hamamın üst bölümündeki odalara çıkışı sağlayan merdivenler yer alırken, *portiko*nun her iki ucunda bir alt terasa inişi sağlayan yarım daire planlı merdivenler bulunur. Batıdaki merdivenler, bir alt terasta yer alan açık avluyu batıdan sınırlayan mozaikli *tablinum*a ulaşımı sağlarken; doğudaki merdiven inişinin doğusundaki kapıdan evin hamamına geçilmektedir. Merdiven inişinin güneyinde, künklerle getirilen suyun doldurduğu havuz bulunur. Taze suya alternatif olarak su kuyusu avlunun ortasındadır. En alt terasta da yan yana sıralanmış, güney cephelerinde kapıya sahip yedi mekân, dükkân olarak tanımlanmıştır. MS 4. yüzyıl başlarında, Edremit Körfezi'ne hâkim plan anlayışında tasarlanmış villanın, gerek boyutları, dekorasyonu ve gerekse de sahip olduğu özel hamamı, *latrina*sı ve su hattı, Antandros'un önemli bir şahsiyetine ait olduğu göstermektedir. Villa ile eş zamanlı olarak yapıldığı anlaşılan yedi dükkân da villa sahibinin zenginliğini belirleyen bir diğer unsurdur[4].

Dükkânlardan batı bölümdeki altısı, yaklaşık 4,50x4,00 m boyutlarındayken en batıdaki yedinci dükkânın diğerlerinin yaklaşık iki katı boyutta olduğu anlaşılmıştır. Bu mekânın kazısı sırasında, yamaç eğiminden dolayı mekânın yıkılan kuzey duvarının dolgusu olduğu düşünülen yoğun moloz taş ve kireç harçlı bir tabaka ile karşılaşılmıştır. Duvar taşı olarak kullanılmış

1 Strabon, XIII.1.51.

2 Thukydides *Hist.*, IV.52; Ksenophon *Hell*, I.1.25.

3 Leaf 1912, 200, Pl. XIX.

4 Polat vd. 2023, 11, Res. 2.

kaba, moloz malzeme arasında devşirme birçok mimari parçanın yanı sıra, 17,94-17,82 m seviyesinde mermer bir heykelcik ele geçmiştir (Fig. 4).

Antandros Kybele Heykelciği

22 cm yükseklik, 14,3 cm genişlik ve 9,9 cm derinliğe sahip, iri grenli beyaz mermerden yapılmış heykelciğin başı, kolları, sağ bacağı ile oturduğu tahtın özellikle sol tarafı korunmamıştır (Fig. 5-6). Arkalık bölümü kısmen korunmuş taht üzerinde oturan kadın, göğüs altından bağlanmış yere kadar uzanan bir *khiton*, onun üzerine de bacaklarını kapatıp, muhtemelen başını da örten ve sol omzundan aşağı sarkan *himation* giyimlidir. *Khiton*un ince kıvrımları ayak üzerine dökülmektedir. Baş kısmı korunmamış olsa da özellikle sağ omza inen tek sıra saç lülesi görülebilmektedir. Her iki kolu da korunmamış olmakta birlikte kısmen korunmuş açılı duran sol dirseğinden, sol ön kolun, taht kolçağı hizasında yükseldiği anlaşılmaktadır. Kucağında, sağrı kısmı korunan, sola doğru uzanmış bir hayvan yavrusu yatmaktadır. Taht kolçaklarının ön bölümü, oturan birer aslan şeklinde tasvir edilmiştir. Tahtın arka bölümü düz olarak bırakılmış olup sağ koltukaltı boşluğunun matkap yardımı ile açıldığını gösteren iz seçilebilmektedir. Her ne kadar tam olarak korunmasa da gerek aslanlar ve gerekse de kadının ayakları altında devam eden düz silme, figürün alçak bir platform üzerine oturduğunu kanıtlar.

Antandros Kybele Heykelciği'nin Tipolojisi

Antandros Kybele Heykelciği'nin oturuş şekli, giysisi ve aslanlarıyla Kybele tasviri içerdiğine kuşku yoktur. Özellikle de Naumann'ın "Atina Tipi" olarak nitelendirdiği Kybele heykel ve heykelcikleriyle büyük oranda benzerlik göstermektedir[5]. Özellikle Tip 3 olarak grupladığı benzer örnekler yardımıyla Kybele'nin korunmamış, öne ve hafifçe aşağıya doğru uzattığı elinde bir *phiale*, dirsekten kırarak yukarıya doğru kaldırdığı sol elinin de altında, bacağının üzerine dayadığı bir *tympanon* tuttuğu korunan izlerden anlaşılmaktadır[6]. Tahtta oturan Kybele'nin sağ elinde *phiale*, bacak üzerinde sol elinde *tympanon* tuttuğu tasvirlere yoğun olarak Atina adak stellerinde rastlanır. Bu stelerde Kybele *tympanon*u, kolçak üzerine dayadığı sol kolunun üzerinde, sol eliyle alttan kavramıştır[7]. *Tympanon* tutuşu bakımından benzer bir başka mermer Kybele heykelciği Troia'dan ele geçmiştir. Tahtta oturan Kybele'nin iki yanında aslan tasviri olmasa da kucağında Antandros örneğine benzer şekilde, yavru bir aslan yatmaktadır[8]. Troia'da aynı alandan parçalar hâlinde ele geçen büyük boyutlu pişmiş toprak tahtta oturan Kybele figürini, hem kucağında hem de iki yanında aslana sahip olup sağ elinde *phiale* tutarken, sol eliyle omzunda bir *tympanon* taşır pozisyonda tamamlanmıştır[9].

Naumann, Kybele heykellerindeki göğüs altından bağlanan *khiton*u MÖ 4. yüzyıl özelliği olarak, kolçak üzerinde duran *tympanon* üzerine elin yerleştirilmesini de Agorakritos[10] özelliği olarak belirler ve tanınmış bu iki Kybele özelliğinin karıştırılmak suretiyle yaratılmış yeni tipin Pergamon kökenli olabileceğini ileri sürer[11].

5 Naumann 1983, 228-229, Taf. 41-43.

6 Naumann 1983, 161.

7 Naumann 1983, Taf. 26-27.

8 Tekkök vd. 2001, 371-372, Pl. 28, Nr. 195.

9 Tekkök vd. 2001, 371-372, Pl. 29, Nr. 195 bis.

10 Agorakritos tipine yönelik daha fazla bilgi için bk. Naumann 1983, 249.

11 Naumann 1983, 251.

Kybele Tapınımı

Batı Anadolu'da Büyük Ana (Μήτηρ Μεγάλη), Tanrıların Anası (Μήτηρ Θεῶν) ve Dağın Anası (Μήτηρ ὀρεία) sıfatları ile tapınım görmüştür[12]. Pergamon çevresinde farklı bölgede belirlenen Kybele kutsal alanları, Pergamon'da genel anlamda "Dağ Tanrıçası" sıfatı ile tapınım gördüğünü kanıtlamıştır[13]. Mamurt Kale[14], Kapıkaya[15], Molla Mustafa Tepe[16] ve Pergamon Akropolisi yamaçlarındaki[17] ortaya çıkarılan Kybele'ye ait kaya kutsal alanları bunun güzel örneklerini oluşturmaktadır. Bunlar içerisinde yer alan Mamurt Kale'de, Kybele'nin Meter Aspordene epithetiyle tapınım gördüğü gerek arkeolojik buluntular ve gerekse de antik kaynak anlatımlarıyla ispatlanmıştır[18]. Bunun yanı sıra Metropolis'in sırtını dayadığı Gallesion Dağı üzerinde de Meter Gallesia'ya adanmış iki mağara açığa çıkarılmıştır[19]. Benzer şekilde yine dağdan kaynaklı epithet ile Kybele tapınımına Magnesia ad Sipylum'da Meter Sipylene, Kyzikos'da Meter Dindymene olarak rastlanmaktadır[20]. Kybele'ye, sahip olduğu doğal güzellikleri ve ulu yapısıyla birçok Yunan mitosuna ev sahipliği yapmış olan İda Dağıyla özdeşleştirilerek, Μήτηρ Ἰδαία sıfatıyla tapılmıştır[21]. Halikarnasos'lu Dionysius: "Daha sonra Phrygia olarak adlandırılan bölgeye yerleştiler. Dardanos oğlu İdaeus, ordusunun bir bölümü ile şimdi kendi adıyla anılan dağları işgal etti ve orada Tanrıların Anası için bir tapınak inşa etti ve bugüne kadar tüm Phrygia'da gözlemlenen gizemler ve törenler başladı" bilgisini aktararak İda Dağı'ndaki Kybele kültünün kuruluşunu İdaeus'a dayandırır[22]. İda Dağı'na Troia başta olmak üzere, Troas bölgesinden ele geçen Kybele heykelcik ve figürinleri de bu bilgiyi doğrular nitelikte yoğundur[23]. Özellikle Troia'da yapılan kazı çalışmaları sonrasında ele geçen verilerden yola çıkarak kentte Kybele kutsal alanı olduğu da ileri sürülmüştür[24], hatta Aşağı Şehir'de bile ev tipi küçük bir Kybele kutsal alanı olabileceği belirtilmiştir[25]. Bunun dışında Cook, İda Dağı'nın kuzeyinde Evciler köyünün yaklaşık 1,5 km güneydoğusunda yer alan Pınarlı Taş olarak isimlendirilen alanda da çok sayıda tahtta oturan, sağ elinde *phiale*, sol elinde *tympanon* tutan, *polos* giyimli, pişmiş toprak Kybele figürini ele geçmesinden yola çıkarak, burada da bir Meter İdaia kutsal alanı olabileceğini ileri sürmektedir[26]. İda Dağı'nda varlığı bilinen Meter İdaia kültü, MÖ 204/205'te Romalıların tanrıçayı "*Mater Deum Magna Idaea*", "Roma'nın Büyük İdalı Anası" olarak Roma'ya götürmesinin ardından İlion, bir dizi ayrıcalık elde etmiş

12 Roller 1999, 198-199.

13 Naumann 1983, 251.

14 Conze – Schazmann 1911; Ohlemutz 1968, 174-175.

15 Nohlen – Radt 1978.

16 Pirson 2010, 176-177, Abb. 43.

17 Pirson 2010, 150.

18 Conze – Schazmann 1911, 37-43, Taf. XI-XIII, Üreten 2006, 211-222; Strabon XIII.2.6.

19 Ekin-Meriç 2020, 131-148.

20 Roller 1999, 199-200.

21 Roller 1999, 206; Strabon 10.3.12.

22 Dionys. Hal., 1.61.4.

23 Vermaseren 1987, 98-109, Nr. 296-345.

24 Rose 98, 87-90.

25 Tekkök vd. 2001, 371.

26 Cook 1973, 298, Pl. 53a-b.

ve MÖ 188 yılında Roma Senatosu tarafından Romalıların ana şehri olarak resmen tanınmış ve buna ek olarak da toprak ve vergi muafiyeti sağlanmıştır[27]. Strabon, İlion'un Romalılar gelmeden önce adeta bir köy havasında bakımsız bir şehir olduğundan bahsetmektedir[28].

Antandros'ta Kybele Tapınımı

Antik kaynaklar, Romalıların asıl kurucularının Aeneas olduğuna inandıklarını ve Ana Tanrıça'nın İda'dan getirildiğini aktarır[29]. Roma İmparatorluğu'nun kuruluş efsanesini detaylı bir şekilde kaleme alan Vergilius, yanan Troia'dan yeni bir şehir kurmak üzere ayrılan Aeneas ve bir grup Troialı'nın gemilerini inşa etmek için Phrygia'da İda Dağı'nın eteklerindeki Antandros'a geldiklerini belirtir[30].

> *"Aeneas çatmakta iken İda Dağı'nda donanmasını,*
> *açılmaya hazırlanırken derin enginlere,*
> *anası Berecynthuslu tanrıça, şöyle dedi*
> *ulu Tanrı İupiter'e: Ver oğul dileğini*
> *sevgili ananın, Olympus'a hakim oğlundan*
> *istediği: Kalenin üstünde, kutsal koruda*
> *çoktan beri sevdiğim çam ormanı vardı,*
> *karaçamla akağaç gövdelerinin kararttığı koruda*
> *kurbanlar sunulurdu bana; donanmadan Aeneas*
> *yoksunken, armağan ettim Dardanus gençlerine*
> *seve seve; kuşkulu yüreğimi kemiriyor*
> *bir endişe şimdi, kurtar beni bu korkudan,*
> *izin ver, ricalarıyla şunu elde etsin annen:*
> *Ne yolculuk ne kasırga hırpalayıp onları*
> *yenemesin: Dağlarımızda doğmuş olmaları*
> *biraz da olsa yararlı olsun onlara bari!"*[31]

İda'lı Kybele oğlu Zeus'a, Antandros'ta yer alan kutsal koruluğundan, Aeneas ve arkadaşlarına memnuniyetle vermiş olduğu ağaçlardan inşa ettikleri gemileri, deniz yolculuğunda koruması için ricacı olur. Kybele bununla da kalmayıp "*Aeneas'ın gemisi önde gidiyor, Phrygia aslanlı gagasıyla; aslanlarla çekiliyor gibiydi, arkasında geminin üstten hükmetmekte* İda*'lı tanrıça, sürgün Teucerlerin* gözbebeği"[32] anlatımından, Aeneas'ın zorlu deniz yolculuğunda ona refakat ettiği de anlaşılır.

Tüm bu anlatımlardan İda Dağı güney eteklerinde konumlanmış ve İda Dağı keresteleri üzerindeki hakimiyeti ile bilinen ve Aeneas'ın Roma İmparatorluğu'nun kurucusu olma yolunda yolculuğuna başladığı Antandros'ta, içerisinde kendisine kurbanlar sunulan bir Kybele kutsal

27 Roller 1999, 206.

28 Strabon, 13.1.27.

29 Strabon, 13.1.27; Ovidius *Fasti,* IV.

30 Vergilius *Aeneis*, III.1-9.

31 Vergilius *Aeneis*, IX.101-116.

32 Vergilius *Aeneis*, X.206-210.

koruluğunun bulunduğu anlaşılmaktadır. Henüz sınırlı alanlarda kazılar gerçekleştirilmiş olmasına karşın, Antandros'ta da bu antik yazar anlatımlarını destekleyecek sayıda genellikle Hellenistik Dönem'e ait pişmiş toprak Kybele figürini ele geçmektedir[33]. Ne yazık ki parçalar hâlinde ve genellikle de yalnızca başı korunmuş olarak ele geçen Kybele figürinlerinden, Kybele'nin tahtta oturduğu ve başında uzun bir *polos* taşıdığı görülür. Bu örneklerden yola çıkarak çalışmamıza konu olan mermer Kybele heykelciğinin de başında bir *polos* taşıdığı söylenebilir.

Sonuç

İda Dağı muhteşem doğası ve vahşi yaşamıyla bugün olduğu gibi antik dönemde de oldukça dikkat çekiciydi. Bu özellikleriyle İda Dağı'yla özdeşleşen Meter İdaia, Troas Bölgesi'nin en önemli kültlerinden birisini oluşturmaktadır. Kültün varlığına ilişkin kanıtlar şimdilik Troia ve Pınarlı Taş ile sınırlı olsa da İda Dağı'nın zorlu koşullarının ve sık orman yapısının, antik kaynak aktarımlarındaki yoğunluğu karşılayacak buluntuların ortaya çıkarılmasını engellediği düşünülebilir. Özellikle Vergilius'un Kybele kutsal koruluğunun varlığı yönündeki anlatımı, Meter İdaia tapınımının Antandros'ta olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlatım, Antandros kazılarında ele geçen Kybele figürinleri ve makaleye konu olan mermer Kybele heykelciğiyle kanıtlanmıştır. Gerek figürinlerin ve gerekse de mermer heykelciğin tam olarak korunmamış olması, Antandros'taki Meter İdaia tasvirinin net olarak anlaşılmasını engellese de eldeki veriler ve Troia örnekleri yardımıyla Kybele'nin arkalıklı bir tahtta, başında yüksek bir *polos*, üzerinde göğüs altından bağlanmış bir *khiton*, bacakları örten, sonu verev olarak biten, sol omzundan aşağı sarkan bir *himation* giyimli olduğu, öne doğru uzattığı sağ elinde bir *phiale* tutarken, sol elini de kolçak üzerindeki *tympanon* üzerine koyduğu söylenebilir. Tahtın kolçak bölümlerini birer aslan oluştururken Kybele'nin kucağında sola doğru yavru bir aslan yatmaktadır.

Pişmiş toprak ve mermer Kybele heykelciklerinin Antandros'ta kent yerleşim alanında ve dağınık olarak ele geçmesi, Pergamon[34] ve Metropolis[35] örneklerinde olduğu gibi Kybele kaya kutsal alanının varlığından ziyade, Pergamon[36] ve Troia[37] örneklerinde olduğu üzere ev veya atölye tipi bir Kybele tapınımının varlığına işaret etmektedir. Her ne kadar Antandros Kybele mermer heykelciğinin, *in situ* olmasa da dükkân olarak tanımlanan bir mekân içerisinde ele geçmiş olması, bu yöndeki görüşü desteklemektedir. Mermer Antandros Kybele heykelciğinin tarihlemeye yönelik detayları çok iyi korunmamıştır. Ancak gerek benzer örnekleri ve gerekse de Antandros pişmiş toprak Kybele figürinlerinden yola çıkılarak, Antandros'ta Meter İdaia tapınımının önemli kanıtı olan Kybele heykelciği, kabaca Helenistik Dönem'e tarihlenebilir.

33 Küçük 2022, 102-113, Kat. No. 1-14.

34 Ateş 2014, 430-433, Pergamon yerleşiminin dışında olduğu gibi kent sınırları içerisinde de Kybele doğal/kaya kutsal alanlarına Pergamon Akropolisi'nin doğu yamaçlarında rastlanmıştır. Ateş, doğal/kaya kutsal alanlarının yalnızca kırsal kesimde olmadığı, gerekli doğal oluşumun bulunması durumunda kent içerisinde de bu tip tapınım alanlarının en azından Pergamon'da bulunduğuna dikkat çekmektedir. Dağınık da olsa Antandros örnekleri akropolis olarak nitelendirilen tepenin batı yamaçlarında yani yerleşim içerisinde ele geçmiştir. Akropolis batı yamacının üst kısımlarında da anakaya yapısının yer yer yüzeye vurmuş olması, bu durumun Antandros için de geçerli olabileceğini düşündürmektedir. Ancak zorlu ve dik olan bu yamacın üst kısımlarında henüz böyle bir kutsal alan tespit edilmemiştir.

35 Ekin-Meriç 2020, 131-148.

36 Karagöz 2004, 352-357. Pergamon'da bir çömlekçi atölyesinde *in situ* olarak ele geçen mermer Kybele heykelciği, atölye tipi Kybele tapınımını kesin olarak kanıtlamaktadır.

37 Tekkök vd. 2001, 371.

Değerlendirme

Bu makale en az iki hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelendi. Benzerlik taraması yapılarak intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim

hoyuk@ttk.gov.tr

Yapay Zeka Kullanımı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazarlar tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Lisans

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır.

Review

This article has been reviewed by at least two reviewers using a double blind peer review model. A similarity check was performed to confirm that it was free of plagiarism.

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles were complied with during the preparation of this study and all the works referred are mentioned in the bibliography.

Complaints

hoyuk@ttk.gov.tr

Use of Artificial Intelligence

No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. The entire content of the manuscript was produced by the authors in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

KAYNAKLAR

Antik Kaynaklar

Dionysius *Hal.*

Dionysius of Halicarnassus, *The Roman Antiquities of Dionysius of Halicarnassus*, çev. Earnest Cary, Aeterna Press, 2015.

Ksenophon *Hell.*

Ksenophon, *Hellenika*, *Yunan Tarihi,* çev. Suat Sinanoğlu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

Ovidius *Fasti*

P. Ovidius Naso, *Fasti*, çev. James George Frazer, Loeb Classical Library, Harvard University Press, London, 1931.

Strabon

Strabon, *Geographika: XII-XIII-XIV*, çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2022.

Thukydides

Thukydides, *Peloponnessos Savaşları*, çev. Furkan Akderin, Belge Yayınları, İstanbul, 2020.

Vergilius *Aeneis*

Publius Vergilius Maro, *Aeneis*, çev. Türkan Uzel, Jaguar Kitap, 4. Basım, İstanbul, 2022.

Modern Kaynaklar

Ateş 2014

Ateş, G., "Pergamon'da Doğa ve Kült: Ana Tanrıça İnancı ve Doğal Kutsal Alanlar", *Pergamon, Anadolu'da Hellenistik Bir Başkent*, ed. F. Pirson – A. Scholl, Yapı Kredi Kültür Yayınları, İstanbul, 422-435.

Conze – Schazmann 1911

Conze, A. – Schazmann, P., *Mamurt-Kaleh: Ein Tempel der Göttermutter unweit Pergamon*, Druck und Verlag von Georg Reimer, Berlin.

Cook 1973

Cook, J. M., *The Troad, An Archaeological and Topographical Study*, The Clarendon Press, Oxford.

Ekin-Meriç 2020

Ekin-Meriç, A., "The Cult Cave of the Mother Goddess near Metropolis in Ionia", *Der Kult der Meter/Kybele in Westanatolien und in der* Ägäis, ed. M. Kerschner, Wien, 131-148.

Ghislanzoni 1927

Ghislanzoni, E., "Santuario delle Divinita Alessandrine", *Notiziario Archeologico* IV, 149-206.

Horn 1972

Horn, R., *Samos XII, Hellenistische Bildwerke auf Samos*, R. Habelt, Bonn.

Karagöz 2004

Karagöz, Ş., "Die Kybele-Statuette von Kestel bei Pergamon", *Istanbuller Mitteilungen* 54, 351-357.

Köster 1926

Köster, A., *Die Griechischen Terrakotten*, Hans Schoetz&Co. G.M.B.H. Verlagsbuchhandlung, Berlin.

Küçük 2022

Küçük, T., *Antandros Pişmiş Toprak Figürinleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi), İzmir.

Naumann 1983

Naumann, F., *Die Ikonographie der Kybele in der Phrygischen und der Griechischen Kunst*, Verlag Ernst Wasmuth, Tübingen.

Nohlen – Radt 1978

Nohlen, K. – Radt, W., *Kapikaya. Ein Felsheiligtum bei Pergamon, Altertümer von Pergamon XII*, Walter De Gruyter, Berlin.

Ohlemutz 1968

Ohlemutz, E., *Die Kulte und Heiligtümer der Götter in Pergamon*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt.

Pirson 2010

Pirson, F., "Pergamon – Bericht über die Arbeiten in der Kampagne 2009", *AA* 2010/2, 139-236.

Polat vd. 2023

Polat, G. – Polat, Y. – Yağız, K. – Üney, S. – Açar, E. – Çobanoğulları, M. – Baysu, E. – Karagöz, M. – Ürün, İ. – Koyuncu, M. H., "Antandros 2021 Yılı Kazıları", *42. Kazı Sonuçları Toplantısı (23-27 Mayıs 2022 Denizli)* C 3, Ankara, 9-24.

Radt 1988

Radt, W., *Pergamon, Geschichte und Bauten, Funde und Erforschung einer antiken Metropole*, DuMont, Köln.

Roller 1999

Roller, L. E., *In Search of God the Mother, the Cult of Anatolian Cybele*, University of California Press, Berkley, Los Angeles, London.

Rose 1998

Rose, B., "The 1997 Post-Bronze Age Excavations at Troia", *Studia Troica* 8, 71-113.

Rumscheid 2006

Rumscheid, F., *Die figürlichen Terrakotten von Priene, Archeologische Forschungen Band 22*, Reichert Verlag, Wiesbaden.

Tekkök vd. 2001

Tekkök, B. – Wallrodt, S. – Gündem, C. Y. – Rose, C. B., "Two Roman Wells in the Lower City of Ilion. Quadrats C29 and w28", *Studia Troica* 11, 343-382.

Üreten 2006

Üreten, H., "Mamurt Kale'de Meter Aspordene Kültü", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 46/1, 211-222.

Vermaseren 1987

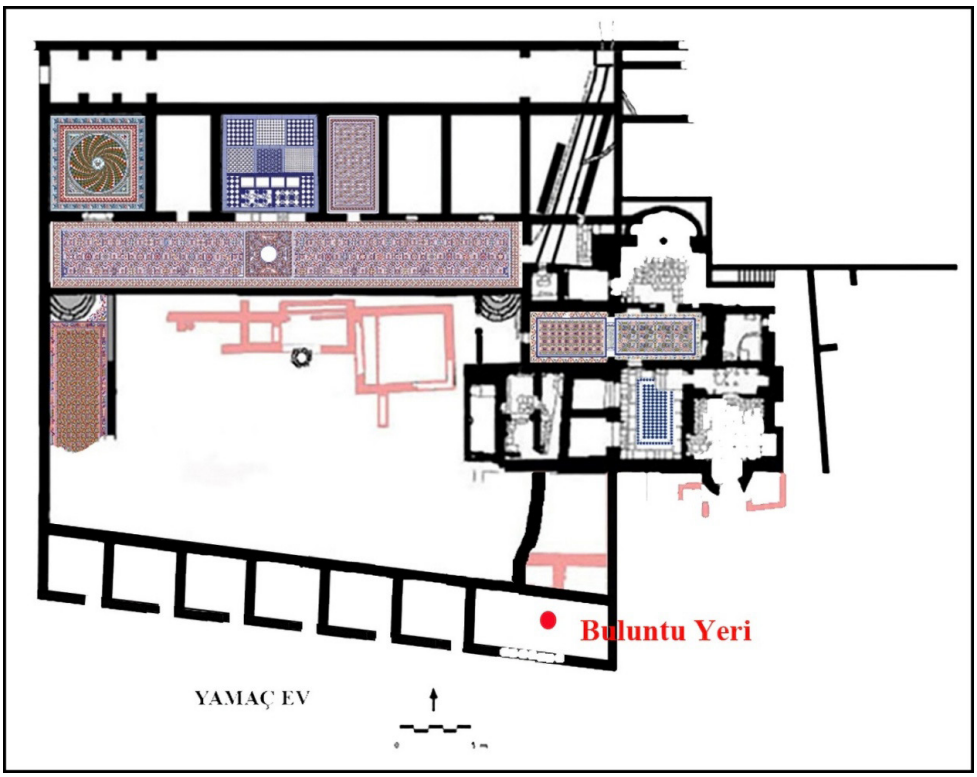
Vermaseren, M. J., *Corpus Cultus Cybelae Attidisque, I. Asia Minor*, E. J. Brill, Leiden.

Figür 1. Antandros'un konumu.

Figür 2. 1911 yılı Antandros sahil şeridi ve Kaletaşı Tepesi (Leaf 1912, 200, Pl. XIX.).

Figür 3. Roma Villası'nın planı ve Kybele heykelciğinin buluntu yeri (Antandros Kazı Arşivi).

Figür 4. Kybele heykelciğinin buluntu durumu (Antandros Kazı Arşivi).

Figür 5. Kybele heykelciğinin cepheden ve sağdan görünümü (Antandros Kazı Arşivi).

Figür 6. Kybele heykelciğinin soldan görünümü (Antandros Kazı Arşivi).